

Význam chrtů jako loveckých psů je u nás i v jiných zemích už jen historický. Žijeme však v době renesance mnoha historických oborů lidských zájmů a činností, jako je sokolnictví, stará hudba, zpěv, šerm a jiné. Je možné, že dojde i k obnovení chrtích lovů, abychom znovu viděli ladnost a krásu běhu těchto výjimečných psů.“ Jiří Andreska – Tisíc let myslivosti 1993.

LOVECKÝ PES

ZAPOMENUTÍ LOVEČTÍ PSI CHRTI

Historie chrtů coby loveckých psů je delší než historie většiny plemen světa. Chrti žijí a loví společně s člověkem v rozsáhlých stepích Evropy, Asie i Afriky od pradávna. Lov zajíců i jiné kořisti štváním pomocí chrtů je jedním z nejstarších a nejpřirozenějších loveckých způsobů již od starověku.

Ostrakon s inkoustovou skicou faraóna, lovcího lva, doprovázeného chrtem, z období 20. dynastie (1186–1070 př. n. l.)

LOVEČTÍ CHRTI V ČECHÁCH

Chrti se na území naší vlasti doložitelně vyskytovali již ve starověku. V akropoli hradiště v Chotěbuzi – Podoborfe byly nalezeny kosterní pozůstatky chrtů. Vrstva, ve které se ostatky chrtů našly, souvisí se starší fází slovanského

osídlení z období 8. až 9. století. Zda se jednalo o ojedinělý vzácný dar, nebo běžně se vyskytujícího loveckého psa, bohužel žádné prameny neuvádějí.

Zcela prokazatelný příchod lovů s chrtů se zřejmě datuje až do doby křižáckých výprav. Již z druhé výpravy, uspořádané německým císařem Friedrichem Barbarossou v letech 1147 až 1148, přichází z Asie nový typ lovu, s ptáky a chrtů.

Sokolnictví bylo vždy úzce spjato s chrtů po celém světě. Německý císař Fridrich II. Štaufský

Slovanský lovec s chrtem z Chotěbuzi. (Autor Jiří Brenner)

KLUB LOVECKÝCH CHRTŮ

Klubu loveckých chrtů slouží ke sdružování a informování členů a zájemců o tento způsob lovu, který je nejen jedním z nejstarších způsobů lovu vůbec, ale je také udržitelný a velmi ekologický, provozovaný v mnoha státech Evropy, USA, Ruska, Číny a většině zemí Arabského světa a Středního východu. Lovu, který je založen na základních principech přírodní selekce. Lovu, během kterého, díky obrovské silové převaze chrtů nad kořistí, nedochází k zbytečnému utrpení lovené zvěře. Lovu, jehož nejvyšším smyslem je prožitek, nikoli kořist, zvláště v dnešní době, kdy se význam udržitelného lovu a posouzení jeho dopadu na životní prostředí stal výrazně důležitým.

(1194–1250) v obsáhlém díle *De arte venandi cum avibus* (O umění lovit s ptáky) popisuje všechny povinnosti sokolníka, lovecké způsoby i spolupráci dravců a psů při lovu. Friedrich doporučuje při lovu velkých ptáků jako je volavka, jeřáb nebo drop používat středně velkých chrtů, a to zvláště pro jejich rychlost, díky níž předejdou zranění sokola bránícím se ptákem.

Psi mají být samci, od přírody odvážní, zcela poslušní a nikdy nesmějí být používáni k lovu čtvernožců.

Další zajímavá písemná zmínka o použití chrtů a sokolnických cvičených dravců pochází od Tomáše ze Štítného (asi 1333–1409), který sice káral rozmařilost panstva, ale současně nám tím zanechal důkaz o oblíbenosti šlechty v lovu chrtem i dravci: „Malá-liž kratochvíl v lovech se sokoly, s jestřáby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křepkosti i ve skocích zvířat rozličných, onde ona hbitá, ano prudká, ano křepká!“

Lov s chrty zmiňuje i dobový překlad části díla Petra Crescentia z roku 1471 do češtiny, nazvaný „Vo lapání zvěří divoké a šelem. A nejprve, kterak lapány bývají od psuov“, jenž potvrzuje, že chrti byli v Čechách i jinde v Evropě velice oblíbení lovečtí psi. Pod označením vyžlata neboli sledníci, rozumí autor i překladatel dvě různá plemena. Psi, autorem označení jako velmi rychlí, jsou chrti. „Zajícové

Fridrich II. Štaufský byl římský císař, král sicilský a titulární král jeruzalémský. Císařova záliba ve východním způsobu života a orientálním luxusu se projevovala i vlastnictvím harému, existencí osobní saracénské gardy a vášní pro sokolnictví a chrty. Na jeho sicilském dvoře působili významní učenci, např. toledský vzdělanec Michael Scotus a syrský jakobita Theodor z Antiochie. Na základě jejich pojednání a překladů z arabštiny a také na základě své zkušenosti sepsal Fridrich latinský traktát „O lovu se sokolem“ (De arte venandi cum avibus), který je jedním z nejvýznamnějších zoologických děl středověku. Při tvorbě se opíral o své zkušenosti se sokolnictvím a popsal všechny povinnosti sokolníka, lovecké způsoby, spolupráci se psy a také poznávací znaky a chování kořisti. Na obrázku je císař se sokolem v čepičce. Zahalování sokolů za pomoci čepiček převzal Fridrich II. od Arabů.

Obráz italského renesančního malíře Pisanello s názvem „Vidění svatého Eustacha“ (1438–1442), který je spolu se sv. Hubertem patronem myslivců. Do 2. století n. l. se klade vznik legendy o sv. Eustachovi a až od 8. století n. l. vznik legendy o sv. Hubertovi. Oběma se měl zjevit při lovu jelen se zářícím křížem mezi parohy. Do našich zemí se kult sv. Eustacha dostal v 16. století a od 18. stol. byl postupně zatlačován kultem sv. Huberta. Oba tyto svatí jsou často vyobrazováni při tomto vidění s jelenem spolu se smečkou loveckých psů, ve které nikdy nechybí chrti.

zvláště lapání bývají od psuov. O jichžto nalezání potřební jsou psi, kteří slovů vyžlata neboli sledníci, kteřížto, čím jsou subtilnějšího čichu, tím jsou lepší. Item potřební jsou psi velmi rychlí k běhání, kteříž by je honili, aby je lapali; kteříž všichni k tomu naučení bývají, aby je honili a lapali, když jim něco dáno bude z toho, což polapí, k jedení. Od nichžto také srny lapány bývají a druhdy i jelenové, a zvláště s pomocí tenat velikých, polečených na místech, kudyž honění bývají. Item od nich lapány bývají lišky, ač jsou v utíkání velmi chytré. Item lapání bývají kunikuli neboli králci, když bývají nalezeni daleko od dúpát.“

Do skutečné módy přišli chrti v 16. století, kdy se panovníci, zejména v období nástupu Habsburků na český trůn, vzájemně zvou na dostihové štvance a na výsledky honů i sází. Dobří chrti byli již tehdy vysoce ceněni a měli nesmírnou hodnotu.

Syn Karla IV., pozdější král Václav, vyměnil dva zámky za smečku chrtů. Pan Vok z Rožmberka zase koupil deset skvostných chrtů za tehdy největší rybník Svět.

Renesanční záliba v chrtech a sokolnictví snad souvisela i s tím, že šlechta té doby přenechávala lov zvěře personálu a sama se zajímala jen o loveckou podívanou.

Rožmberský archivář Václav Březan o chrtech zapsal k roku 1552: „Arcikníže Ferdinand, byv místodržící v království českém (tj. v letech

1547–1567 – pozn. J. A.) zvláštní libost měl ve štvání. Pana Viléma z Rožmberka a pana Jáchyma z Hradce listovně pobídnouti ráčil, a jich žádati, aby v pondělí před sv. Kateřinou k Roudnici s 20 chrty dali se najíti, že s nimi rád vetovati od sta dukátů až do tisíce a zakládati chtíti se ráci.“

Zdeněk Zmrzlík ze Svojšína hlásí 7. 9. 1553, že se „podle rozkazu dostaví k provozování myslivosti v neděli před sv. Martinem s chrty do Veselí“.

Mikuláš Turzup píše 11. 9. 1553 panu vladaři: „Když mi Vaše Milost psáti ráčíte, abych do Veselí s chrty přijel, já tak na žádost V. M. učiniti chci a což nejlepšího vod chrtů mám, to vezmu s sebou...“

O chrtech se v té době vedla čilá korespondence. Václav kníže Těšínský napsal panu Vilémovi z Rožmberka: „Přítom před V. M. přátelsky žádáme, že nám smečku chrtů dobrých potřebě naší vlastni darovati a po ukazateli listu tohoto odeslati ráčíte.“

Jan z Rožmberka píše 29. října 1531 Býčkovci z Nezpečova, aby mu „vydal chrtu od pana Diviše Malovce, ježto ho měl dříve přislíbeného“.

Roku 1564 poslal Zdeněk ze Šternberka a na Blatné arciknížeti Ferdinandovi „ku jeho žádosti chrtu a chrtici červenou ke štvání“.

Hynek z Valdštiny píše v dopisu ze dne 16. října 1585: „Já jsem tento podzim svých chrtů málo viděl za zajíci běhati, kromě v pružinky z ovsů a pohanek několikrát jsem sobě poštal.“

Den Hasen mit dem Dabicht
 & Breitzen.

Pièce du Lièvre avec
 l'autour.

těmito chrtý přitom byla zde často jediným zdrojem masa.

Po II. světové válce došlo i v ostatních zemích východního bloku k drastickému omezení lovu s chrtý, který se neslučoval s novou představou socialistického člověka.

Poslední hromadné hubení chrtů v Rusku proběhlo dokonce v roce 1953, hned po oficiálním uznání tuzemských chrtích plemen. V Polsku a Maďarsku byl zakázán lov s chrtý a nezámem o jejich chov vedl až k samé hranici zániku těchto národních plemen.

VLIV LOVU S CHRTY NA ZVĚŘ

Lov s chrtý je založen na základních principech měkkého přírodního výběru. Přírodní výběr je jedna ze základních úvah Charlese Darwina o principu evoluce, která při vývoji druhu operuje s posunem fenotypových znaků směrem ke zvýšené adaptaci jedince a jeho potomků.

Tvrký výběr vede k odstraňování jedinců, jejichž kritický biologický parametr nedosahuje určité hraniční hodnoty. Příkladem je eliminace jedinců, kteří nedosahují určité hmotnosti. Pokud mládě ježka západního nedosáhne 700 gramů na konci léta, pak tato letní mláďata nepřekážají zimní období.

Měkký výběr ignoruje absolutní hodnoty kritického znaku a eliminuje jen takové jedince, kteří ve znaku nedosahují určité relativní hodnoty. Příkladem je eliminace 25 procent nejslabších jedinců v populaci, např. nejpomalejší jedinci jsou odstraňováni šelmami. Měkký výběr je zřejmě účinnější nežli tvrdý výběr. Tvrdému výběru se jedinec dokáže vyhnout, např. zvětšením hmotnosti, zatímco měkkému výběru nikoliv, neboť v každé generaci bude vždy eliminována část populace.

K tomuto uvádí Jaroslav Bartoš v článku „Populační charakteristiky zajíce polního a vlivy na populaci působící“ v únorovém čísle časopisu Myslivost z roku 2010, že: „Jedinci, kteří jsou zabiti, nebývají pouze nahodilým vzorkem populace jako celku a také ti, kteří uniknou predaci, často vykazují reakce, jimiž kompenzují ztrátu těch, kteří byli zabiti (udržují populaci v „kondici“ a například mají více potomstva).

Richard Cavendish, britský aristokrat, autor, soudce a politik, jako malý chlapec s chrtým a krahujcem na obraze Sira Edwina Henryho Landseera z roku 1877.

Lov zajíce pomocí jestřába a dvou chrtů. Johann Elias Ridinger, asi 1717.

Dosti dobře mi se mladí chrti ukázali. Ale když rychlejší zajíc jest, nesměl jsem jich zde v tomto kamení štváti, aby se mi nepotloukli.“

O loveckém využívání chrtů ještě v 19. století svědčí zpráva v časopise Háj z roku 1873 o polních zkouškách chrtů, které se konaly na den sv. Huberta u Pešti. „Hlavním účelem těchto dostihů jest, aby chrti z celé země zde se shromáždili a jejich způsobilost se zkoušela. Hrabě Mikol. Esterházy věnoval na ceny asi tisíc zlatých.“

J. V. Černý uvádí v knize Myslivost z roku 1882 tyto způsoby lovu: „Zající se střílejí na čekání (posedě), při hledání na výskoku, při ploužení, při polovačce kruhové, na shonech lesních a polních; lapají se do sítí, štvou se chrtý a střílejí se též při parforsní honbě.“ O chrtu pak uvádí Černý v poměrně obsáhlé kapitole že: „opotřebuje se k lapání zajíců v běhu, lišek i srnců“.

V roce 1903 už V. Fuchs ale řadí všechna plemena chrtů do přechodné skupiny „psů domácích, k loveckým přechod tvořícím“, kteří

„jsou jak ozdobou salonů, mají všechny přednosti psů přepychových, tak i pýchou myslivců.“

S rozvojem střelných zbraní docházelo k postupnému vytlačování ostatních způsobů lovu, jako byla lovecká lukostřelba, sokolnictví i lov s chrtý a toto umění lovu u nás upadlo téměř v zapomnění.

Zvláště významným je rok 1832, kdy pařížský puškař Lefauchaux sestrojil brokovnici se skloupnou hlavní, která měla i jednotný náboj s vlastním těsněním. To byl další mezník pro vývoj loveckých ručnic. Pro samotný lov v přírodě postačila jen samotná zbraň a hotové náboje. Lov se tak stal více efektivním a pohodlným.

Další ránou pro chrtý byly události po Ruské revoluci v roce 1917, kdy byl lov s nimi označen jako buržoazní přežitek a začalo jejich masové vybíjení. Obětí se stali nejen barzojové, miláčci šlechty, ale i obyčejní chrti v chudých oblastech jihu a středoasijských republik. Kořist ulovena

Nádherný manuskript „Kniha o lovu“ (*Le Livre de la Chasse*), který je dokonce považován za jakousi „loveckou bibli“, sepsal mezi lety 1387 až 1389 hrabě Gaston III. z Foix. Jedinečnou výzdobu tvoří osmdesát sedm velice názorných, do detailů propracovaných miniatur přes půl strany, které v mnohém připomínají nástěnné koberce, jimiž si šlechtici zdobili svá sídla. Na výzdobě se podíleli minimálně tři umělci nebo ateliéry. Na mnohých z nich jsou zobrazeni chrti při lovu.

Navíc predaci nejspíš podlehnou jedinci nezkušení, bez domova, nemocní a sešlí věkem, tedy ti, kteří mají nejmenší šanci přežít a rozmnožovat se (Pintíř; Šálek; Marhoul, 2000).

Vliv predace může být tedy omezen kompenzačními reakcemi těch nejkvalitnějších přežívajících jedinců, kteří jsou zvýhodněni omezenou vnitrodruhovou konkurencí, jak prokázali např. Murton et al. (1974). Z toho plyne, že negativní vliv predace na populaci zajíců nemusí být takový, jaký bychom mohli očekávat (Begon; Harper; Townsend, 1997). Z přírodního hlediska jde o nezbytný vztah pro správné fungování každého společenstva organismů (Pintíř; Šálek; Marhoul, 2000).“

Přírodní výběr predací je dnes z velké části nahrazen myslivostí, tedy obhospodařováním zvěře lovem. Myslivce před ulovením zvěře posuzuje ostražitost, výživný stav, držení těla, chůze, zranění, zlomeniny, kůži i srst, tělesné otvory a hlasové projevy. Posouzení chování loveného kusu lze však provádět pouze v případě individuálního lovu (čekaná, šoulačka), nikoli při společných lovech (hon), tedy jediným možným způsobem lovu zajíce polního střelbou (§ 45 v. zák. č. 449/2001 Sb.). Tím pádem nedochází u zajíce k žádné selekci lovem, nýbrž pouze ke snižování stavů bez ohledu na jejich zdravotní stav, věk či pohlaví.

MVDr. Maria Stanovoi, veterinární lékařka původem z Ruska, která se od roku 1981 za-

bývá chovem chrtů plemene chortaja borzaja, a se svými psy se v Rusku aktivně účastnila lovu, měla možnost sledovat a studovat dopady lovu s chrtů na populace divoče žijící zvěře, uvádí, že: „V 80. letech minulého století vedl Ústav ekologie, morfologie a etologie zvířat ruské Akademie věd výzkum, při kterém byl porovnáván zdravotní stav a kvalita zvěře ulovené střelnými zbraněmi a s pomocí chrtů. Přes 80 % střelných zajíců nemělo před ulovením žádné zdravotní problémy, u méně než 20 % byly objeveny různé odchylky od normálního stavu (předchozí poranění, vývojové poruchy, cizopasnici, různé nemoci a vady). V případě zajíců ulovených chrtů bylo zjištěno, že 90 % z nich trpělo různými zdravotními problémy, ať již patrnými na první pohled, nebo odhalitelnými pouze na vědeckém pracovišti. U zbytku zajíců ulovených chrtů bylo při lovu zjištěno defektní chování.“

(Analýza úspěšnosti lovu chrtů při Polních zkouškách 60 psů lovicích dva až tři dny za stejných podmínek v Ruské federaci prokázala, že podíl ulovených jedinců zajíce polního je asi 12 % z počtu pronásledovaných. – pozn. autora.)

Jak ukázal výzkum, chrt může dohnat a chytit pouze nemocnou kořist, takže její kvantitu i kvalitu reguluje sama příroda. Této unikátní vlastnosti chrtů bylo využito při rozmnožování a reintrodukcii ohrožené populace antilopy džejrana, která byla v místech původního výskytu v Bucharské přírodní rezervaci v Uzbekistánu téměř úplně zničena lovem střelnými zbraněmi.

V rezervaci funguje „zdravotní chrtů jednotka“ – lovecká smečka chrtů plemen Chortaja Borzaja a Tazy – se kterou zaměstnanci rezervace antilopy regulérně loví, a tak bez vysokých nákladů, zato však s velkým úspěchem, šlechtí chovné stádo zdravých antilop.

Ještě jeden důkaz o pozitivním vlivu lovu s chrtů přímo z praxe. Má kamarádka je rozhodčí z výkonu chrtů a deset let vlastní tréninkovou a loveckou stanici chrtů ve stepi na jihu

Po novele zákona o lovu se od 1. července 2016 staly legálními dva nové způsoby lovu v Maďarsku, jedním z nich je lov s chrtů. Loví se zajíc, liška a šakal. (snímek Csanádi Jenő)

Obraz anglického malíře George Stubbs (1724–1806) Štvanice na jelena z roku 1762 je uložený ve sbírce obrazů Philadelphia Museum of Art.

Obraz s názvem „Myslivci“ od polského malíře Alfreda W. Kowalského. Polští chrti při lovu lišky.

Ruska. Zajíci, které chrti lovili v tamní oblasti před deseti lety, byli drobní, stěžily vážili 3 kg a nechali se snadno ulovit. Lovci ze sousedních vesnic se smáli, že zajíci mizí před očima, že již nejsou „jako dřív“ a že nemá smysl je lovit, natož s chrtů. Tvrdili, že nejspíš za pár let žádný zajíc v oblasti nezbude.

Po deseti letech lovu pouze s chrtů váží zajíci v oblasti kolem tréninkové stanice kolem pěti až šesti kg a chrtům „připravují náročné dostihy“. Ulovení zajíce vyžaduje od chrtů značné úsilí a zkušenosti. Zdravé a silné zvíře psům vždy uteče a poslouží k zesílení populace.

Lov s chrtů naopak zvěř prospívá, a tam, kde se takto loví, je zvěř zdravá a je jí dost...

Martin ŘÍHA

Redakční poznámka: Pokud se někdo podívá do historie chovu psů zjistí, že celá řada v myslivosti původně využívaných plemen se posunula do jiné kategorie. Jako příklad dobře poslouží pudlové, kteří byli původně loveckými psy se specializací na vodní ptactvo. Skupinu loveckých psů opustila i plemena dnes řazená do FCI sk. X – chrtů. Jejich návrat mezi lovecké upotřebitelné psy je nepravděpodobný, a to zvláště v našich honitbách. Většina plemen chrtů lovila ve velkých prostorách (stepi, pouště). Často bývá uváděno, že se orientovali spíše očima než nosem a základem jejich práce bylo štvaní zvěře. To, a také kohoutková výška řady z nich je v současné době z kategorie loveckých psů vyřazuje. Uplatnění dnes mají při dostizích, coursingu a jsou příjemnými společníky sportovních založených lidí.